

АНАЛІЗ ДОСВІДУ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ КАРАНТИНУ ТА ПОШУК ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ

THE ANALYSIS OF DISTANCE LEARNING EXPERIENCE IN CONDITIONS OF QUARANTINE AND THE SEARCH FOR SOLUTIONS

Статтю присвячено аналізу проблем, що виникають за раптового, примусового переведення отримувачів знань зі стаціонарних занять на дистанційне навчання під час карантину. Дає відповідь, чим істотно відрізняється звичайна, заздалегідь запланована дистанційна освіта, закріплена договором між давачем знань і отримувачем, від примусової дистанційної освіти під час пандемії. Зокрема, висвітлюється проблема дефіциту викладачів зі значним досвідом упровадження дистанційної освіти, коли раптово всі навчальні заклади перевели на дистанційну форму освіти. Відзначається важливість самоорганізації і термінової самоосвіти викладачів. Описується досвід проведення дистанційних занять та методи тісної співпраці з батьками отримувачів знань. Обґрунтовується необхідність давачам і отримувачам знань дистанційно мати відповідні електронні засоби для роботи: комп'ютер, смартфон, планшет, ноутбук, а також швидкісне підключення до Інтернету. Пояснюється необхідність володіння засобами онлайн- і офлайн-комунікації. Також пояснюється важливість забезпечення освітніх закладів професійними спеціалістами і засобами для створення потрібних відеоматеріалів, комп'ютерних симуляцій тощо. Аргументується потреба реального доступу до навчальних закладів під час карантину необхідним спеціалістам та викладачам. Аналіз відповідної літератури допоміг виділити авторам важливі проблеми та прогалини в організації навчального процесу за примусового дистанційного навчання. Зокрема, проблемами є недостатність мотивації отримувачів знань і невкористання основної переваги віртуальних занять: можливості організувати учням і студентам свій час навчання, проходити заняття за індивідуальним розкладом, скорочувати або розтягувати час навчання за своїм розсудом. У статті описано методику дистанційної комунікації викладача з отримувачами знань різної вікової категорії та з батьками малолітніх учнів під час проведення віртуальних уроків. Зроблено аналіз проблем, які виникають під час незапланованого дистанційного навчання; пошук їх вирішення дає можливість бути готовим до непередбачуваних екстремальних ситуацій у суспільстві та без стресів, м'яко переводити заняття з однієї форми освіти на іншу.

Ключові слова: дистанційна освіта, навчання під час карантину, дистанційні

заняття, віртуальне спілкування, досвід дистанційного навчання.

The article is devoted to the analysis of the problems arising during the unexpected, forced transition of students from the usual classes to distance learning during quarantine. Gives an answer as to how the usual, pre-planned distance education, with an agreement between the knowledge provider and the student, differs significantly from spontaneous distance education during a pandemic. In particular, the problem of shortage of teachers with significant experience in the implementation of distance education, in the conditions of sudden transfer of all educational institutions to distance education, is considered. The importance of self-organization and urgent self-education of teachers is noted. The experience of distance learning organizing and the methods of close cooperation with the knowledge recipient parents are described. The urgency for teachers and students working remotely to have the appropriate electronic devices to work: computer, smartphone, tablet, laptop etc and high-speed Internet connection. It also explains the importance of providing educational institutions with professional specialists and tools to create the necessary videos, computer simulations etc. The importance of real access to educational institutions during quarantine for the necessary specialists and teachers is analyzed. The analysis of the relevant literature helped the authors to identify important problems and gaps in the organization of the educational process in compulsory distance learning. In particular, the problems are the lack of motivation of knowledge recipients and non-use of the main advantage of virtual classes: the ability to organize students' study time, to have an individual schedule, to reduce or extend the study time at its discretion. The article describes the method of remote communication of the teacher with the recipients of knowledge of different ages and with the parents of young students during virtual lessons. The analysis of problems that arise during unplanned distance learning and the search for their solution, makes it possible to be prepared for unpredictable extreme situations in society, and without stress, makes it possible to gently transfer classes from one form of education to another.

Key words: distance education, learning during quarantine, distance lessons, virtual communication, distance learning experience.

УДК 37.0

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/37.5>

Корнієнко Є.Г.,

канд. фіз.-мат. наук,
старша викладачка кафедри
загальної фізики

Національного технічного університету
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

Грицина В.П.,

старший викладач
Київської дитячої художньої школи № 7

Гордєєва О.В.,

викладачка-методистка
Київської дитячої художньої школи № 7

Корнієнко В.І.,

викладачка-методистка
Київської дитячої художньої школи № 7

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Однією з форм здобуття освіти є дистанційна, вона займає своє місце серед інших форм навчання і успішно розвивається. Багато науковців займаються вивченням та розвитком дистанційної освіти і проблемами, які при цьому виникають.

О.О. Свеженцев наводить варіанти визначень терміна «дистанційна освіта». Наприклад,

під дистанційною освітою розуміється комплекс освітніх послуг, що надаються широким верствам населення за допомогою спеціалізованого інформаційно-освітнього середовища, що базується на засобах обміну навчальною інформацією на відстані. Можна також навести таке визначення: дистанційне навчання – сукупність сучасних технологій, що забезпечують доставку інформації в

інтерактивному режимі за допомогою використання ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) від тих, хто навчає (викладачів, тьюторів), до тих, хто навчається (студентів чи слухачів). Або таке: дистанційна освіта – це організаційно-педагогічний процес, характерною ознакою якого є опосередкована взаємодія тих, хто надає освітні послуги, з користувачами цих послуг у створеному навчальним закладом інформаційному навчальному середовищі [1, с. 39].

Чим відрізняється звичайна, планова дистанційна освіта, закріплена договором між давачем знань і отримувачем, від дистанційної освіти під час пандемії? Тим, що перша – планова. У ній все передбачено. Відомі терміни і обсяг знань. Підготовлені і технічно забезпечені викладачі, доступні відповідні матеріали, розплановані заняття. Отримувачі знань вибирають дистанційну форму освіти свідомо і добровільно. Вони достатньо мотивовані.

У другому випадку під час пандемії дистанційна освіта була вимушеною, примусовою. І викладачі, і учні різного віку, і студенти були змушені перейти на нову для них форму навчання – дистанційну, замінивши нею звичну, стаціонарну. Раніше вони свідомо вибрали очну форму отримання освіти, яка давала їм можливість спілкуватися і взаємодіяти з ровесниками і викладачами. Не забуваймо і про батьків юних отримувачів знань, які завжди, залишивши учнів під наглядом учителів, мали час для себе і для роботи. Усе раптово змінилося, стало невідомим, а головне – невідомі терміни віддаленого навчання. Ніхто не знав, скільки триватиме карантин. Програми, розраховані на стаціонар, автоматично застосовувалися для дистанційного навчання.

Ще задовго до карантину Ірина Кузьміна звертала увагу на те, що серед важливих недоліків дистанційної форми освіти в Україні варто виділити недостатній безпосередній контакт між персональним викладачем (тьютором) та дистанційним студентом через надзвичайну професійну завантаженість вітчизняних педагогів. Студенти закордонних дистанційних курсів можуть отримувати відповіді на свої листи вже через кілька годин, оскільки викладачів у країнах зі значним досвідом упровадження ДО набагато більше, ніж студентів. На жаль, в Україні склалася протилежна ситуація: бажаючих отримати дистанційну освіту у нас багато, а досвідчених викладачів, знайомих із новітніми технологіями дистанційного спілкування, обмаль [2].

Під час пандемії ця проблема набула величезних масштабів. Проводити дистанційні заняття були змушені непередбачені та недосвідчені викладачі, які поспіхом освоїли ази новітніх технологій. Досвідченим тьюторам і хорошим спеціалістам неможливість відвідувати місце роботи та використовувати відповідне обладнання, також

погіршувала ситуацію. Робота з дому мала свої мінуси: не кожен викладач був технічно забезпечений засобами відповідної потужності. Також здебільшого й ті, хто навчався, були не готові до кардинальних змін ні технічно, ні морально, ні фізично. Важко давалися дистанційні заняття образотворчим мистецтвом, музикою, співами, уроками, пов'язаними з мистецтвом, та заняття, що вимагали специфічного устаткування.

Наприклад, коли почався карантин, не всі учні були до нього готові. Проводячи уроки скульптури дистанційно, виявилось, що не в усіх учнів дома були відповідні матеріали та інструменти для ліплення. Не кожен мав стеки. Купити потрібне можливості не було, спеціальні магазини не працювали, тому обходилися тими матеріалами, які були дома: папір, пінопласт (із нього вирізали фігурки птахів та тварин). Також в учнів інструменти були не професійні, а пластмасові стеки, які швидко псувалися та ламалися, тому дехто використовував столові ножі, а дехто манікюрні набори. Що вже казати про, наприклад, лабораторні заняття, де потрібні були спеціальні дорогі установки, певні матеріали або реактиви, яких не купиш у супермаркеті.

Специфічно виглядало віддалене навчання образотворчого мистецтва й у першокласників. Перше, що необхідно було зробити, – налагодити постійний контакт із батьками, тому що учнів першого класу віком шість-сім років навчати дистанційно без допомоги батьків неможливо. Та і діти віком 10–11 років також потребували допомоги старших. Найбільш доступними для контакту були дзвінки по телефону, адже на початку не всі батьки мали підключений Viber. У спілкуванні по телефону добре те, що можна про все поговорити. Жива розмова давала можливість відповісти на всі запитання. Але недолік крився у тому, що дорослий співрозмовник часто отримував дзвінок зненацька, не завжди міг занотувати почуте і дослівно переказати дитині. Виявилось, що діти звикли до відповідної термінології з образотворчого мистецтва, а батькам вона була новою. Деякі слова старше покоління трактувало на свій розсуд у довільній інтерпретації. Недоліком у такому навчанні була й відсутність ілюстративного доповнення до розповіді та витрата власних коштів викладачем. Можна було додавати інформацію по SMS, але там існувало обмеження по обсягу тексту і знову ж таки виливалося у витрати власних коштів учителя. Використовувати Zoom і змушувати дітей малювати перед камерою також здавалося недоцільним.

Для старших дітей і студентів раптове дистанційне навчання теж стало викликом. Тут викладач уже не в змозі тримати телефонний контакт з усіма батьками учнів (студентів), а батьки не в змозі тримати контакт з усіма викладачами своєї

дитини. Від дітей вимагаються мотивація і самоорганізованість, якої багато з них іще не має. Окрім того, часто домашня обстановка не сприяє активному учбовому процесу, а братики, сестрички, батьки, дідусі, бабусі, домашні улюбленці, які під час карантину знаходяться у тому ж домашньому просторі, дуже заважають сприйняттю нового матеріалу і навчанню загалом.

Т.В. Коханська і Н.В. Ключникова підкреслюють, що ефективність дистанційного навчання заснована на тому, що ті, кого навчають, самі відчувають необхідність подальшого навчання, а не піддаються тиску збоку. Дистанційна освіта стала справжньою новацією XXI ст. Віртуальний курс лекцій дає змогу скоротити або розтягти час навчання на свій розсуд [3, с. 143].

Під час карантину умови для ефективного дистанційного навчання не виконувалися. Ті, кого навчали, не мали власного погляду і власного вибору форми освіти, на них чинили зовнішній тиск епідеміологічні обставини. Це був вихід зі складної ситуації. Тому дуже велике значення мала комунікація з батьками, бо в такій ситуації діти дезорганізовані і перевантажені загальноосвітньою школою. А ще додатково художня школа чи якась інша позашкільна освіта. Часом була потрібна і конструктивна розмова викладача з батьками з чітко поставленим завданням і поясненням, як чергове завдання зручно й спокійно можна зробити. Загальну інформацію варто було виставляти у Viber на спільні групи класу. З особистих питань спілкуватися індивідуально.

Працюючи з викладачем у школі, учні та студенти сприймають інформацію краще, швидше засвоюють матеріал. Невимушене спілкування з однолітками й обмін інформацією без страху, що викладач побачить незнання учня чи студента, сприяє кращому розумінню матеріалу. Окрім того, у класі (аудиторії) вони користуються професійними якісними інструментами, приладами, займаються у зручно обладнаних кабінетах, що дуже важливо. За дистанційного навчання діти всього цього позбавлені. Дома учні не завжди забезпечені необхідними матеріалами і не у кожній квартирі у батьків є можливість виділити дитині місце, наприклад для виконання середнього розміру образотворчої роботи, скульптури, якогось проєкту. Про залучення дітей до наукової роботи навіть немає мови. Не завжди вдома є ті ж сканер та принтер. Не завжди навіть є місце, де дитина може сидіти пів дня і працювати, а їй ніхто не заважатиме.

Проблеми мали і вчителі музики: під час роботи дистанційно з відеорекою часто відеоряд не збігався зі звуковим. Батьки отримали завдання освоїти нові професії: знімати виконання вправ учнів на відео. Мусили стати сценаристами, режисерами і операторами. Від уміння батьків і рівня їхньої техніки (мікрофона, камери, сканера чи

вдало виставленого світла) залежало, як сприймуть і оцінять роботу учня.

Ще в 2011 р. Ю.М. Богачков, П.С. Ухань, Ю.Л. Новіков, систематизуючи проблеми дистанційної освіти, вказували, що основна цінність дистанційного навчання (звісно, крім можливості навчання на відстані) – це навчання у своєму темпі за своєю індивідуальною програмою. Але реально жоден відомий авторам ресурс такої можливості не надає. Основні причини цього: немає навчальних ресурсів, які повноцінно змістовно наповнені, якісно структуровані і потенційно можуть забезпечити формування змісту необхідної програми навчання на замовлення; немає середовища, яке дає змогу ефективно формувати й адмініструвати індивідуальні програми навчання одночасно для багатьох учнів; не існує системи (організаційно, технологічно, нормативно), яка забезпечує розроблення, оновлення й адміністрування відповідних навчальних ресурсів і адміністрування самого процесу індивідуального дистанційного навчання одночасно великої кількості учнів; немає системи підготовки тьюторів (учителів) дистанційного навчання [4, с. 29].

Дистанційна освіта під час карантину загубила свою основну цінність – навчання отримувача знань у своєму, властивому йому темпі за своєю індивідуальною програмою. Загальноосвітня школа проводила уроки від самого ранку, як і раніше, за старим розкладом, тільки на відстані використовуючи Zoom. Якщо в класі під час уроків учні знаходилися в однакових умовах, то під час навчання з дому ситуація змінилася. Тільки одиниці мали окрему кімнату для занять. У багатьох виникли проблеми з технічним забезпеченням. Тим більше що якраз у ці ранкові години велика частина їхніх батьків також працювала дистанційно і також із дому, використовуючи ту саму техніку.

Аналогічну ситуацію мали студенти, як роз'їхалися по різних населених пунктах України, маючи різної потужності техніку і різний доступ до Інтернету. Студенти з міст і певних регіонів виявилися у кращій ситуації, ніж студенти з інших регіонів, де рівень Інтернету лишав бажати кращого. Йдучи навчатися у виш, молоді люди розраховували на студентське життя, спілкування й обмін досвідом із подібними до себе. Дистанційне навчання позбавило їх цього. Часто підлітки сприймали болісно обмеження в безпосередньому спілкуванні.

Тому потрібні позитивний і наполегливий психологічний настрій викладача та готовність працювати індивідуально. Траплялись випадки, коли учні були в дуже депресивному стані, і доводилося їх підтримувати та знаходити особливий підхід, спілкуватися не в робочий час. У цій ситуації допомагали знання, отримані на курсах психології:

як гасити конфлікт, як поводити себе в нестандартній ситуації, як доносити інформацію в зрозумілій формі й підтримати позитивний клімат в групі, як отримати гарний результат у роботі, а за поганих результатів не впасти у відчай, а сприйняти це як ситуацію, яка нас навчає, і рухатися далі, не боячись прийняти поразку.

Добрим було те, що фактично одночасно з карантинном освіта і культура організували багато дистанційних курсів для викладачів, які в критичній ситуації мали добру мотивацію до отримання необхідних знань. З'явилися різноманітні відеоуроки, зроблені на швидку руку, за принципом краще хоч щось, аніж нічого.

Немає потреби пояснювати, що необхідність отримання нових знань та вдосконалення програмних завдань для подачі їх дистанційно дуже переважувала викладачів. Щоб долати труднощі, вони працювали майже цілодобово.

Розглядаючи основні принципи проектування системи дистанційного навчання у 2013 р., В.М. Прибилова не обійшла увагою і принцип педагогічної доцільності застосування нових інформаційних технологій, який потребує педагогічної оцінки ефективності кожного кроку проектування та створення системи дистанційного навчання. Тому на перший план необхідно ставити не впровадження техніки, а відповідне змістове наповнення навчальних курсів та освітніх послуг [5, с. 33].

Карантин змусив змістове наповнення освітніх послуг робити дуже швидко, не ставлячи високих вимог до якості. Важливим стало вміння красиво зняти відео. Без цього в деяких випадках роботу викладача могли не побачити і не оцінити. Наприклад, між карантинами в класі викладачка провела відкритий урок образотворчого мистецтва. Для обговорення уроку дистанційно (викладачам з інших шкіл присутність на уроці заборонена) один із працівників школи знімав хід уроку на відео. Отже, тільки від його здібності як сценариста, режисера і оператора та симпатії чи антипатії до згаданого викладача залежав кінцевий результат під час обговорення уроку. Не мало значення, як пройшов урок насправді, важливою була тільки подача відзнятого матеріалу.

Отже, які реальні можливості у здобувачів знань безпосередньо контактувати з викладачем віртуально?

Viber. У ньому можна легко пересилати фото, необмежено писати текст і безпосередньо спілкуватися. Можна створювати групи. Він вимагає доступ до Інтернету, але Інтернету мобільного зв'язку на тексти цілком вистачає, складніше з фото і відео. Недоліком є те, що викладач стає доступним цілу добу і не має власного часу. Виникають труднощі знайти попередню інформацію, оскільки співрозмовники можуть видаляти свої повідомлення.

E-mail. Легко розміщувати листи по теках за темами. Інформація зберігається, можна легко знайти необхідне. Потрібний доступ до Інтернету.

Zoom або Google meet. Оскільки в Zoom увесь можливий час учні працювали з учителями загальної освітньої школи, змушувати їх додатково сидіти перед комп'ютером для отримання позашкільної освіти не завжди доцільно. Інша справа студенти. Для них робота в Zoom цілком зручна, якщо вони знаходяться в місці, де є стабільний Інтернет. Найкраще використовувати всі можливі джерела комунікації.

Google classroom або курси на базі Moodle. Світові лідери дистанційної освіти віддають перевагу саме такому формату занять. Але через раптовість переходу на дистанційну форму навчання, обмеженість транспорту і можливості потрапити на робоче місце викладачам виявилось проблематично створити якісні відеоматеріали. Матеріали, які робилися в домашніх умовах без професійної техніки, звісно, часто поступалися курсам, які заплановано і завчасно робилися дистанційними та представлені, наприклад, на Coursera або EdX. Окрім того, такий формат освіти вимагає значної самоорганізованості й орієнтований на старших людей. Окрім того, зворотний зв'язок у таких курсах відтермінований у часі, немає відчуття безпосереднього живого діалогу, що теж слід брати до уваги, коли справа стосується дітей.

Звичайно, було б найкраще, щоб подібних стресів, пов'язаних із пандемією, більше не відбувалося, але ніхто не застрахований. Необхідно врахувати проблеми, які виникали, та досвід їх подолання. Заздалегідь потурбуватися про змістове наповнення освітніх послуг, доступних дистанційно. Потрібно потурбуватися про електронні засоби для роботи: комп'ютер, смартфон, планшет, ноутбук, хороший мікрофон, освітлення, швидкісне підключення до Інтернету, володіння засобами онлайн- і оффлайн-комунікацій; забезпечити освітні заклади професійним спеціалістом для створення необхідних відеоматеріалів; зробити реальним доступ до навчальних закладів під час карантину відповідним спеціалістам та викладачам, якщо ті мають таку необхідність, тому що не в усіх є потрібна технічна забезпеченість дома.

Висновки. Підводячи підсумок, варто визнати позитивні боки змішаного навчання. Особливо якщо у творчому процесі зацікавлені й активно працюють не лише отримувачі знань, а й їхні батьки. Змішане навчання дає можливість не відставати тим особам, які часто хворіють.

Повністю переводити навчальні заклади на дистанційне навчання не варто, бо є багато практичних моментів, які викладач може показати тільки безпосередньо. Чи отримувати освіту стаціонарно, чи дистанційно, має вирішувати самостійно кожен отримувач знань без зовнішнього тиску.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Свеженцев О.О. Основні проблеми дистанційного навчання та можливі шляхи їхнього вирішення. *Дистанційне навчання – старт із сьогодення в майбутнє* : збірник науково-методичних праць І всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 14–15 травня 2015 р. Харків, 2015. С. 38–42.

2. Кузьміна І. Проблеми та переваги дистанційного навчання. *Сайт НТУУ «КПІ»*. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1031> (дата звернення: 10.07.2021).

3. Коханська Т.В., Ключникова Н.В. Переваги та недоліки дистанційної освіти в умовах розвитку

інформаційних технологій та телекомунікацій. *Проблеми використання інформаційних технологій у сфері освіти, науки і промисловості* : X міжнар. конф., м. Дніпропетровськ, 30–31 січня 2013 р. Дніпропетровськ : НГУ, 2013. С. 142–144.

4. Богачков Ю.М., Ухань П.С., Новіков Ю.Л. Дистанційне навчання школярів: можливості і проблеми. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2011. № 2. С. 29–33.

5. Прибилова В.М. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. *Проблеми сучасної освіти*. 2013. № 4. С. 27–36.